

EDEBİYATIN MAHİYETİ

*Hüseyin UYSAL

ÖZET

Toplumda hemen herkesin edebiyatın ne olduğunu hakkında söyleyecek bir sözü vardır ancak -hemen hemen- hiç kimse edebiyat biliminin tümünü kapsayacak bir tanım yapamaz. Bu dilemma yeni ortaya çıkan bir durum değildir. Platon'dan günümüze kadar süregelen ve üzerinde çok konuşulmuş bir durumdur. Edebiyat adına çeşitli faaliyetler yapılıyor ve ürünler ortaya konuluyorsa her şeyden önce yapılan bu çalışmalarının adının konulması, bu alanın tanımının yapılması gerekmektedir. Biz, bu makalemizde asırlardır cevap bulanamayan “edebiyat nedir?” sorusunu ayrıntılı olarak incelemeye, buradan hareketle edebiyatın mahiyetini (kapsamını) belirlemeye çalışacağız.

GİRİŞ

İnsanların en önemli varlık koşullarından birisi kabul edilen sanatın en önemli bölümü şüphesiz edebiyattır. İnsanoğlu duygu, düşünce ve hislerini başkalarına etkileyici bir şekilde izah etmek, her davranışında olduğu gibi ifade tarzında da güzelliği, özneliği yakalamak için uğraş içindedir. *Bu anlamda, her medeniyetin kendine has bir edebiyat anlayışı olmuş, medeniyetlerin birbirleriyle olan münasebetleri sonucunda edebî ifade tarzlarında zengin terkiplere ulaşılmıştır.*¹ Tüm medeniyetlerde görülen bu ortak ifade tarzı girişiminin ortaya çıkışı konusunda pek çok teori ortaya atılmıştır. Bu konuda Fuat Köprülü şahsî görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: “*Güzel sanatların başlangıcı hakkında tetkiklerde bulunan içtimaiyât âlimleriyle, bedî hissin meydana gelişini ve tekâmülünü arayan rûhiyât mütehassısları, mûsikînin, raksın, şiirin dinî bir*

---

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: <mailto:edibane06@hotmail.com>

¹ Mehmet Önal, *Edebiyat Sanatı (Edebiyat Teorisi, Belâgat ve Retorik, Edebiyat ve İletişim)*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2012, 531 s.

menşe'den çıkararak uzun müddet dinî mahiyet sakladıklarını iddiada birleşirler.”² Yine bu konuda görüş bildiren akademisyenlerden Abdullah Şengül edebî eserlerin ortaya çıkışı hakkında şu düşüncesini paylaşmaktadır: *İnsanlık tarihinin ilk dönem hayatına din hâkimdir. İnsanlar üstün güçlerden korkar ve onlara sığınmak zorunda kalır. İnsan hayatının bu ilk dönemlerinden itibaren önce insanın kalbine korku yerleşir. Bu korku, onun çevresinde gördüğü ve kendi başına da gelebileceği endişesini taşıdığı tabii hadiselerdir. Dolayısıyla insan, bu tabii hadiselerden korunmak için, bir üstün güce inanma ve sığınma ihtiyacı duyacaktır. Bu bakımdan eski şiirin kaynağında bu inancın yattığı söylenir. İlk şairler bu olaydan etkilenen ve kendi çevresinde toplanan insanlara düşüncelerini anlatırken, iptidaî konuşma lisanlarını bir heyecan ve telkin lisanı haline koyma endişesini de taşıyorlardı.³* Bu iki görüşte de benzer bir çıkarımda bulunularak şiirin bir nevi edebiyatın ortaya çıkışı ilahi kudret karşısında insanoğlunun benimsediği yol gibi düşünülmüştür. Bu görüşlerde dikkat çekici nokta ise “*telkinî lisan*” diye adlandırılan yani günlük konuşma dilinden farklı olarak ortaya çıkan “*üst dil*”in edebiyatın ortaya çıkışında önemli bir etken olmasıdır. Bu noktadan hareketle makalemizin devamında bu “*üst dil*” konusunu, *estetik* konusuyla ilişkilendirerek irdeleyeceğiz.

Edebî eser malzemesi dil olan, sanat gayesi ile yazılan, estetik zevk ve heyecana yönelik olan bir anlatım veya ifade tarzının oluşturduğu yapının adıdır. Bu sebeple, meydana gelen / getirilen her türlü nazım / nesir ürünlere edebî eser demek yanlış olur. En başta, günlük gazete haberleri, mahkeme tutanakları, polis zabıtları vb. olay kayıtları da bazı estetik özellikler taşımasına ve okuyucuya ilgi çekici gelmesine rağmen edebî eser olarak kabul edilmezler. Aynı şekilde, bazı manzum kabiliyeti bulunan kişiler bir matematik, coğrafya konusunu veya tarihi bir olayı, dinî bir konuyu vezinli, kafiyeli ve nazım şekli kalıpları içinde ifade

---

² Fuat Köprülü, “*Türk Edebiyatının Menşei*” *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s.52.

³ Abdullah Şengül, *Türk Drama Geleneği ve Tarihi Oyunlarımız*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2001, s.33.

*etmiş olabilir.*⁴ Ama bu yapılar, bunların bir edebî eser olduğunun kanıtı değildir. Bu noktada karşımıza çıkan “Hangi eserler edebiyat eseridir? Hangi eserler edebiyat eseri değildir?” sorusudur. Bu soruyu birkaç kıstas belirleyerek cevaplamamız gerekmektedir. Yukarıdaki tanımda edebî eserlerin tanımı yapılmış ve sınırları çizilmiştir. Yine İbrahim Okçu bu tanımdan hareketle bir eserin edebî eser olabilmesi için; 1- Dil ile vücuda gelmesi 2- Sanatsal kaygılar güdülerek kaleme alınması 3- Estetik beğeniye hitap etmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu üç özelliğe dikkat etmeyen eserler edebî eser olarak kabul edilmemiştir. Başka bir ifadeyle edebî eserde biçim ile içerik birbirini tamamlayan iki unsurdur. Bu iki unsur *derin bağlarla birbirine bağlanmıştır*⁵, bu iki unsur birbirlerini etkileyen ve herhangi birinde eksiklik olması halinde kendini belli eden bir özelliktir.

Yazılan, kaleme alınan her eser ister kısa olsun ister uzun son söz söylenmiş bir yazı olarak karşımıza çıkar. Bu noktada artık onun okuyucusu veya araştırmacısı onu değerlendirmeye başlar. *Metine, <<edebî>> veya <<gayri edebî>> sözleri olmak üzere, kalıplaşmış bazı ifadelerle dışa aksettirir. Bu işlem çok defa daha önce kazanılmış bilgilere, peşin hükümlere ve okuyucunun içinde bulunduğu ruh haline göre yapılır. Metin, bilinen edebî nevilere birini andırıyorsa, mahiyetini izah edemediğimiz sebeplerden dolayı ona edebî vasfını vermekten çekinmeyiz.*⁶ Bu nedenledir ki bir metne edebî metin veya değil diye diye değerlendirmede bulunurken, bilimsel kıstaslardan çok bu değerlendirmeyi yapan kişinin bilgi birikimi ön plana çıkmaktadır. Edebi eserde kullanılan dil günlük hayatta kullanılan dilden farklı bir dildir. Tıpkı musikide ses, resimde çizgi ve renk, heykelticilikte taş ve mermer neyse edebiyatta da dil aynı derece önemlidir. Edebi metindeki dili tanımadan, dille vücuda getirilmiş olan metni değerlendirmek imkânsızdır. Bu sebeple metinde kullanılan dilin günlük hayatta kullandığımız konuşma dilinden farklı olduğunu unutmamak gerekir. *Esas itibariyle edebîlik değeri taşıyan metinle dilin poetik (şiiyet) fonksiyonu ön plana*

⁴ İbrahim Okçu, "Edebiyat Biliminin Temelleri Üzerine Bir Araştırma", Yağmur Dergisi, Ocak-Şubat-Mart 2001 sayısı, s.26-34.

⁵ Rıza Filizok, "Edebî Analiz?" <http://www.ege-edebiyat.org/docs/454.pdf> (erişim zamanı: 21.11.2013)

⁶ Şerif Aktaş, *Edebiyat ve Edebi Metinler Üzerine Yazılar*, Kurgan Yayınları, Ankara 2011, s. 562.

*çıkarak; dil malzemesi dış dünyada herhangi bir varlığı, olayı ve görünüşü ifadeyle görevli değildir.*⁷ Bu cihetle edebî eserin dilini değerlendirirken, kullanılan kelimelere göndergesel işlevde kullanıldığı nazarıyla bakmaktan ziyade sanatsal işlevde kullanıldığı nazarıyla bakmak isabetli olacaktır.

Sanat kaygısı gütmek ise ayrıcalıklı bir durumdur. Bu kaygıyı duyan kişiler kaleme alacağı metin/eser hakkında araştırma yapan, okuyan, etütler yapan ve sorgulayan kişilerdir. Bir örnekle açıklayacak olursak, *bir kaç kelime düşünelim bunlar kendi başlarına ifade edildiğinde sadece anlamını ve bize ne olduğunu çağrıştırır, lakin bu kelimeleri sanat kaygısı güderek bir araya getiren ustaların ellerine verdiğimiz zaman, -tıpkı bir demir parçasının ustasının elinde değerlendirildiği gibi- bizlerin duygu dünyasına, ruhuna etki eden bir yorum arz ettiğini görmüş oluruz*⁸. Ve böylece "kelimelerin sanatı" yani edebiyat ortaya çıkar.

Edebî eserdeki estetik konusu ise yüzyıllar boyunca tartışılmış, üzerinde uzunca müddet düşünülmüş ve peki çok görüş ortaya atılmış bir konudur. İlk estetik kuramcı kabul edilen Alman düşünür Kant, bu konuda sistemli çalışmaya gitmiştir. Kant'a göre *bir sanat eserinin estetik değer kazanabilmesi için, hiçbir çıkar düşünmeden o objeden haz duyan ve onu takdir eden estetik süjelerin bulunması gerekir*.⁹ Yani sırf sanat yapmak için icra edilmiş olması gerekir. Bu küçük çocukların mahalle aralarında oynadıkları masum oyunlara benzetilebilir. Bu oyunlardan maksat sadece oyun oynamaktır. Bu oyunlarda doktor olanla, işçi olan arasında hiçbir sınıf farkı yoktur. Amaç sadece zevk almaktır. Oyun oynanılır ve biter. Netice kazanan veya kaybeden yoktur. Kant'ın görüşü de muhtelif sebeplerle eleştirilebilir. Bunlardan biri aşırı "hazcı" bir düşüncenin varlığıdır. Bir diğeri ise değişen estetik görüşlerine göre yeniden şekillenememesidir. Yani

---

⁷ Şerif Aktaş, *Edebiyat ve Edebi Metinler Üzerine Yazılar*, Kurgan Yayınları, Ankara 2011, s.567.

⁸ <http://blog.milliyet.com.tr/sanat--edebiyat--dil/Blog/?BlogNo=438048> (Erişim zamanı: 30.11.2013). Arasöz işareti ile belirtilen ifade tarafıma aittir.

⁹ Mustafa Ergün, Estetik (Sanat Felsefesi), <http://www.egitim.aku.edu.tr/sanاتفelsefesi.pdf> (Erişim zamanı: 30.11.2013)

günümüzde güzel olan yıllar sonra güzel kalabilecek midir? Oysa bütün insanlar gibi sanat da ölümlüdür.

Edebiyatın kapsamını belirlemeden önce “edebiyat nedir?” sorusuna cevap vermemiz edebiyatın kapsamını belirlememizde bize fayda sağlayacaktır. Sözlüklerde, sanat/edebiyat araştırmalarında, edebiyat ders kitaplarında, ansiklopedilerde, antolojilerde genellikle aynı noktayı vurgulayan edebiyat tanımlarıyla karşılaşırız. Bu tanımlar çoğunlukla şöyledir:

- *Edebiyat, bir anlatım biçimidir. Düşünce ve duyguları etkili bir biçimde anlatma sanatıdır.*
- *Basılmış olan her şey.*
- *Edebî şekil ve ifade yönünden dikkate değer olan büyük kitaplardır.*
- *Edebiyat, estetik yani sanatsal doyum sağlamak amacı güden; düşünce ve duyguları güzel ve etkili bir biçimde ifade eden dilin konuşma ve düzyazı dilinden farklı yanlarını ortaya koyan ve dili de araç değil amaç olarak kullanan kurmaca bir anlatım biçimidir.*

Edebiyat kavramı hakkında belki yüzlerce tanım yapılabilir. Çünkü soyut bir kavram olduğundan hemen hemen her sanatkâr kendince bir edebiyat tanımı yapmıştır. Ama bu tanımların ortak noktaları da yok değildir. İnsanî yetilere yer verildiği hemen hemen tüm tanımların ortak yanındır.

Bu konuda görüş bildirenlerin itilafı oldukları bir diğer konu ise “Bir metnin edebiyat yapıtı sayılabilmesi için sanat değeri taşıması gerekir.” görüşüdür. Burada önemli olan nokta hangi metinlerin sanat değeri taşıyıp taşımadığı konusudur. Sanat değeri olan bilimsel metinlere rastlanabildiği gibi sanat derecesine yükselemeyen şiirler de mevcuttur. Bu doğrultuda düşünülecek olursa sanat eserine kriter belirleme konusunda estetik kuramına başvurmak gerektiği kanaatindeyim.

Recaizade Mahmut Ekrem şiirin sınırlarını çizerken; “*Zerrat’tan şumusa kadar her güzel şey şiirin mevzuu olabilir.*”¹⁰ demiştir ve döneminde şiirin konusunun genişlemesine katkıda bulunmuştur. Ama yıllar geçtikçe bu sınırların şiiri çevreleyemeyeceği anlaşılmıştır. Çünkü güzellik de görecelidir. Ayrıca kötü durumların şiirle anlatılması bu eserin şiir olmadığı yargısına yol açmasıdır. Örneğin ölüm konusu pek çoğumuza güzel gelmeyebilir. Ama Abdülhak Hamit Tarhan bu güzel olmayan konuyu Makber şiirinde “ne de güzel” anlatmıştır. Servet-i Fünun dönemine geldikten sonra artık Ekrem’in miras kalan düşüncüyü genişleterek “*Her şey şiirin mevzuu olabilir.*”¹¹ düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Bu bilgiler ışığında bir değerlendirme bulunacak olursak. Edebiyat eseri ve bunun hakkında düşünceler geçtiğimiz uzun zaman diliminde epeyce tartışılmış ve hakkında çeşitli düşünceler sarf edilmiştir. Ama geçen bu süre içerisinde konu hakkında düşünce üretenlerin buluştukları ortak bir değerlendirme yargıları oluşmamıştır. Bunun sebebi ise edebî eserlerin niteliklerinin, nihayetinde soyut birer yapıya sahip olup diğer bilimler gibi bunları inceleyebileceğimiz laboratuvar ortamı veya test mekanizması mevcut değildir. Hal böyle olunca edebiyatın mahiyetini belirlemek de epeyce güçleşmektedir. Biz de bu çalışmamızda bunu sınırları belirlerken çoğunluğun üstünde ittifak içinde olduğu çalışma alanlarını ve bunların özellikleri sıralayacağız.

Başlangıçta güzel sanat dalları arasında yer alan ve zamanla bir bilim dalı haline gelerek sosyal bilimler içerisinde yer alan edebiyat hiç kuşku yok ki birçok bilim dalı ile ilişki içindedir. Bu sebeple ki birçok alt dala ayrılmış şekildedir. Bunları sıralayacak olursak;¹²

---

¹⁰ Ramazan Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s. 90.

¹¹ Ramazan Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, s. 151

¹² Edebiyat bilimin tasnifi konusunda muhtelif kaynaklardan toplanan bilgiler tarafımızdan değerlendirilmiş olup, yeri geldikçe faydalanılan kaynağın isimleri dipnot bölümlerinde yer verilmiştir. Bunlardan başka kendimizin de edebiyatın kapsamı içerisinde olduğunu düşündüğümüz bölümler yine yazımızda yer verilmiştir.

1- Edebiyat Tarihi:

“Bir milletin yüzyıllar boyu yarattığı edebî eserleri ve onları meydana getiren “edîb”leri tarihî gelişme içinde inceleyen bilim koludur.”¹³ veya “Edebiyat tarihi, bir milletin yüzyıllar boyunca meydana getirdiği edebî eserlerle onları yaratanları tarihî gelişimi içinde inceleyen bilim koludur.”¹⁴ şeklinde tanımlanmaya çalışılan edebiyat tarihi, edebiyat biliminin dallarından biridir.

Bu kol edebiyat sahası içerisinde vücuda getirilmiş bütün eserler, eserleri kaleme alan kişileri, tarihsel süreç içerisinde inceleyen, değerlendiren edebiyat koludur.

Edebiyat tarihçisi, edebiyat tarihi alanı içerisinde giren yazarları inceleyip değerlendirirken birtakım metot ve usullerden yararlanır. *Hakkında yerli ve yabancı kaynaklarda bilgi bulmanın mümkün olduğu edebiyat tarihi metotları şöylece sıralanabilir: 1-Tarihçi metot, 2-Sosyolojik metot, 3-Estetik metot, 4-Genetik metot, 5-Psikolojik metot, 6-Ekonomik metot, 7- Tarihçi-Tenkitçi metot.*¹⁵

Bu inceleme alanında başlıca dikkat edilmesi ve araştırması gereken konuları sıralayacak olursak şöyle bir analize yer verebiliriz. Edebiyat tarihçisi:

- a- Edebî dönemler
- b- Şairler ve yazarların hayatları
- c- Şairler ve yazarların edebî kişilikleri
- d- Şairlerin ve yazarların eserleri
- e- Edebî dönemlerin belirleyici özellikleri
- f- Edebiyatı etkileyen tarihî olaylar
- g- Dönemin siyasî olayları
- h- Dönemin sosyal olayları
- i- Edebî türlerin gelişimi

¹³ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C. 1, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1971, s.3.

¹⁴ H. Fethi, Gözler, *Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, İnkılâp ve Aka Basımevi. İstanbul, 1975, s.10.

¹⁵ Adem Çalışkan, “Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler”, s. 92

konuları hakkında detaylı ve doyurucu bilgiye sahip olması gerekir. Bir eseri değerlendirirken de bu özellikleri göz önünde tutmalıdır.

2- Edebiyat Eleştirisi:

*Edebî eleştiri, genel anlamıyla “ edebî eserleri değerlendirmek amacıyla kaleme alınan yazı”lardır.*¹⁶ Bir başka ifadeyle eleştiri yazıları için öznel veya edebî metnin okunması, yorumlanması ve bunlar üzerinde yorumlama faaliyetleri diye tarif edebiliriz. Eleştiri tarihini üzerinde çalışanlar, tarihî eleştiri, sosyolojik eleştiri, izafî eleştiri, izlenimci eleştiri, yapısalcı eleştiri olmak üzere beş çeşit eleştiri kolu belirlenmiştir.¹⁷

3- Edebiyat Sosyolojisi:

Edebiyat biliminin bir diğer dalı da edebiyat sosyolojisidir. *Edebî eser ve yazarının toplum ile ilişkileri, her ikisinin okurlara yani toplumla karşılaşma biçim ve kanalları; basım, yayım ve dağıtım işlerinin belli yöntemlerle incelenmesi edebiyat sosyolojisinin ilgi alanlarına girer.*¹⁸

Edebiyat sosyolojisinin konu ile ilgilenen kişilerce tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin, Sadık K. Tural, şu tanımı yapar: *“Edebiyat sosyolojisi, edebiyat hayatını, edebî eser, yazar, okuyucu, cemiyet, kültür değişimleri, millî kültür, basım ve pazarlama, edebiyat dünyası unsurları ile birlikte incelemek demektir”*¹⁹

4- Edebiyat Felsefesi:

Günümüzde edebiyat felsefi, onun bir alt dalı olarak kabul görmektedir. *“En genel anlamda, bir bütün olarak edebiyatın özünü, doğasını, amaçlarını, kapsamını ve içeriğini araştıran; edebiyat yapıtlarının felsefi bakımdan kimileyin*

¹⁶ Ramazan Korkmaz vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012, s. 599.

¹⁷ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için “Ramazan KORKMAZ vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*” içerisinde yer alan edebî eleştiri bölümüne (Yazan Abdullah ŞENGÜL, s. 599-622) başvurulabilir.

¹⁸ Adem Çalışkan, “*Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler*”, s. 92.

¹⁹, Sadık Tural *Zamanın Elinden Tutmak*, Ecdad Yayınları, 1991, Ankara, s. 27.

açıkça kimileyince üstü örtük bir biçimde bildirdikleri tasarımları inceleyen; yapıt, roman karakteri, yapıtın zamanı, imgelem, esin, öyküleme yolları gibi edebiyat söyleminde yer alan temel konuları felsefi bir gözle açımlayan; romantizm, gerçeküstücülük, dışavurumculuk gibi çeşitli sanat akımlarının edebiyattaki karşılıklarının izini sürerek söz konusu akımların edebiyat söyleminde nasıl kullanıldıklarını ortaya çıkaran; felsefe ile edebiyat arasındaki ilişkiyi soruşturan; edebiyat etkinliğinin doğasını başta felsefeye ilişkin içerimleri olmak üzere bütün yönleriyle dizgeli bir biçimde ele alan felsefe dalı”dır.²⁰

5- Edebiyat Psikolojisi:

Edebiyat ve psikoloji bilimi iç içedir. Kaleme alınan her metin sanatkarının ruhsal durumundan izler taşır. Bu sebeptendir ki incelenen esere kaleme alanın psikolojik özellikleri dikkate alınarak yaklaşılmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için ise edebiyat bilimi ile psikoloji bilimi birlikte araştırma yapar. Sanatkarın yaşantıları, hayalleri, gelecekte beklenenleri ve hayatın bu isteklere verdiği karşılıklar onun eserlerine siner. Bu sebepten psikoloji biliminin içerisinde edebiyat psikolojisi de yer alır.

6- Karşılaştırmalı Edebiyat:

Edebiyatın inceleme alanlarından birine mukayeseli edebiyat diğer adıyla karşılaştırmalı edebiyattır. Karşılaştırmalı edebiyat en az iki kültür ya da medeniyetin ya da aynı kültür ve medeniyet içinde en az iki edebiyat alanının incelenmesidir. Öte yandan, mukayeseli edebiyatın esas itibarıyla amacının “muhtelif edebiyatlara ait eserleri aralarındaki münasebetler bakımından tetkik etmek olduğu dile getirilmiştir. Karşılaştırmaların eşzamanlı ve artzamanlı olarak yapılabileceğini söylemek gerekir. Pek çok bilimin kullandığı karşılaştırmada günümüzde ülkemizde daha da yaygınlaşan ‘metinler arası ilişkiler’ yönteminden yararlanılır.²¹

7- Edebiyat Eğitimi

²⁰ A. Baki Güçlü– Erkan Uzun – Serkan Uzun – Ümit Hüsrev Yulsal, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002, s. 449

²¹ Adem Çalışkan, “*Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler*”, s. 94.

Edebiyatın bir bilim olduğu ve bunun da belli bir kurallar dâhilinde gelişen sosyal alan olduğu konusunda hem fikiriz. Bu alanın üzerinde araştırma yapacaklara, araştırma konusu ve yöntemi hakkında teorik ve pedagojik eğitimin nasıl yapılması gerektiği hususunu inceleyen dal ise edebiyat eğitimi dalıdır. Bu konu da edebiyatın mahiyeti içerisinde yer alır. Edebi eserin özellikleri üzerinde dururken iki özelliğe dikkat çekmiştik; bunlardan birincisi biçim yani dilsel öğeler diğersisi ise içerik yani ele alınan konudur. Bunların eğitimi ülkemizde ilkokul yıllarında dil öğretimiyle başlayıp gramer konusuyla devam etmektedir. Lise çağlarına gelen gençler “*Türk edebiyatı ve dil ve anlatım*” dersleriyle bizim dilimizin ve edebiyatımızın hakkında genel bilgilerden başlayarak kademeler halinde edebiyatın tümünü yüzeysel olarak görmektedirler. Bu konuda daha akademik bilgiler edinmek için muhtelif üniversitelerde var olan Türk dili ve edebiyatı bölümlerine gitmekte, bunun akabinde bu bilim dalıyla ilgili ihtisas yapmak için yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitimlerine devam etmektedirler. İşte bu uzun süreçte edebiyat hakkında verilmesi gereken müfredatın ve eğitim şeklinin nasıl olması gerektiği üzerinden yapılan araştırmaları *edebiyat eğitimi* başlığı altında incelenmektedir.

8- Edebiyat Teorisi:

Arapça’da ‘en-nazariyyetü’l-edebiyeh’; Farsça’da ‘nazariyye-i edebiyeh’ veya ‘nazariyyât-ı edebiyeh’; Osmanlı Türkçesi’nde ‘nazariyyât-ı edebiyeh’ veya ‘edebiyat nazariyâtı’... vb. gibi tamlamalarla dile getirilen ‘edebiyat teorisi’, günümüzde bu kavramla birlikte ‘edebiyat kuramı’ ve ‘yazın kuramı’ gibi terimlerle de karşılanmaktadır. Edebiyat teorisi *edebî metinlerin dâhili analizinden veya haricî bilgiden pek çok yorumlayıcı durumlarda başvuru olan metne kadar elde edilen herhangi bir prensibe göndermede bulunur.*²²

Sıraladığımız bu başlıklar edebiyat araştırmacılarının üzerinde görüş birliğine vardıkları ve yöneldikleri çalışma alanlarıdır. Edebiyatın kapsamını da bu maddelerde belirttiğimiz unsurlarla çizebiliriz.

²² Adem Çalışkan, “*Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler*”, s. 95.

SONUÇ

Edebiyat, kökleri çok eski zamanlara dayanan ve geçen zaman içerisinde kapsamı genişlemiş bir sosyal bilim dalıdır. Bu süre zarfında edebiyatın mahiyeti hakkında pek çok çalışma yapılmış ve kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır. Netice olarak söyleyebiliriz ki, edebiyat, sanatsal kaygılar ve estetik hazlar ön plana alınarak oluşturulmuş bir dil ile vücut bulan eserleri kapsamaktadır. Son birkaç yüzyıldır teori çalışmalarıyla bu alanın sınırları ve incelikleri belirlenmeye çalışılmış ve çalışılmaya devam edecektir. Ama şu da bir kabuldür ki, Mehmet Akif'in "*Nazariyyâta boğulmakla geçen ömre yazık; / Amelî kıymetidir kıymeti ilmin artık.*" dizelerinde dile getirdiği gibi, içinde bulunduğumuz dönemde "teoriden ziyade pratik" önemli olsa da, hangi eserlerin, çalışma alanlarının edebiyatın içinde değerlendirileceğini belirlemeye çalıştık. Bu çalışmamız bu konuda yapılan ne ilk çalışmadır ne de son çalışma olacaktır. Her geçen gün edebiyatın sınırları esneyecek, yeni mecralara meyilecek ve sınırlarının yeniden belirlenmesi gerekecektir.

KAYNAKLAR

Aktaş, Şerif, *Edebiyat ve Edebi Metinler Üzerine Yazılar*, Kurgan Yayınları, Ankara, 2011.

Çalışkan, Adem, "Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume:3 Issue: 12 Summer 2010, ss. 89-108.

Ergün, Mustafa, "Estetik (Sanat Felsefesi)", <http://www.egitim.aku.edu.tr/sanاتفelsefesi.pdf> (Erişim zamanı: 30.11.2013)

Filizok, Rıza, "Edebî Analiz?" <http://www.ege-edebiyat.org/docs/454.pdf> (Erişim zamanı: 21.11.2013)

Gözler, H. Fethi, *Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, İnkılâp ve Aka Basımevi. İstanbul, 1975.

Güçlü, A. Baki – Erkan UZUN – Serkan UZUN – Ümit Hüsrev YULSAL, *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2002.

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C. 1, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1971.

Korkmaz, Ramazan vd., *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

Köprülü, Fuat, "Türk Edebiyatının Menşei" *Edebiyat Araştırmaları I*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1989.

Okçu, İbrahim, "Edebiyat Biliminin Temelleri Üzerine Bir Araştırma", *Yağmur Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart 2001 sayısı, s.26-34.

Önal, Mehmet, *Edebiyat Sanatı (Edebiyat Teorisi, Belâgat ve Retorik, Edebiyat ve İletişim)*, Kurgan Edebiyat, Ankara, 2012.

Şengül, Abdullah, *Türk Drama Geleneği ve Tarihi Oyunlarımız*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2001.

Tural, Sadık, *Zamanın Elinden Tutmak*, Ecdad Yayınları, 1991, Ankara, s. 27.

<http://blog.milliyet.com.tr/sanat--edebiyat--dil/Blog/?BlogNo=438048> (Erişim zamanı: 30.11.2013)